

Ion Roșu Hamzescu

TEHNICA OPERAȚIUNILOR DE COMERȚ EXTERIOR

Ion Roșu Hamzescu

**TEHNICA OPERAȚIUNILOR
DE COMERȚ EXTERIOR**

**EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2011**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. Floricel Constantin, *ASE, București*

Prof.univ.dr. Rotaru Ion, *Universitatea de Vest, Timișoara*

Copyright © 2011 Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ROȘU-HAMZESCU, ION

Tehnica operațiunilor de comerț exterior /

Ion Roșu Hamzescu. - Craiova : Universitaria, 2011

ISBN 978-606-14-0115-4

339.5

Apărut: 2011

TIPOGRAFIA UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA

Str. Brestei, nr. 156A, Craiova, Dolj, România

Tel.: +40 251 598054

Tipărit în România

CUVÂNT ÎNAINTE

În etapa actuală, când procesul globalizării economiei mondiale a adus mutații esențiale nu numai în sfera politicii, dar mai cu seamă în sfera economicului, a comerțului internațional, apar astfel noi probleme de soluționare în acest domeniu a căror complexitate solicită utilizarea de tehnici și mecanisme în vederea derulării în bune condiții a fluxurilor comerciale externe pentru satisfacerea tuturor participanților în condiții de eficiență sporită. Modul de tratare a problemelor face lucrarea intitulată „**Tehnica operațiunilor de comerț exterior**” utilă și interesantă pentru studenți cât și pentru practicienii din companiile sau firmele ce derulează tranzacții internaționale.

În prima parte a lucrării sunt prezentate *tranzacțiile comerciale în contextul mediului de afaceri global și european* precum și strategiile alternative de organizare a afacerilor europene. Această parte este consacrată de asemenea *aborărilor teoretice ale comerțului internațional, ale negocierii și contractării* în acest domeniu, evidențiind rolul negocierii clasice și moderne în afacerile comerciale internaționale, elementele de conținut și clauzele contractelor comerciale (de vânzare externă).

De asemenea, lucrarea analizează *operațiunile comerciale combinate*: operațiunile în contrapartidă, operațiunile de reexport și swap, precum și operațiunile de switch. În aceeași manieră sunt prezentate și operațiunile comerciale speciale: transferul internațional de tehnologice, franchisingul și licitațiile internaționale punându-se accent pe aspectele cu caracter practic.

În lucrare se insistă pentru o mai bună înțelegere a *tranzacțiilor bursiere*, a activității burselor de mărfuri și de valori și a pieței de capital în România.

Ultima parte a cărții de față este consacrată prezentării exhaustive a *tehnicilor de finanțare și de plată în comerțul internațional* ca factori esențiali în intensificarea și eficientizarea schimburilor comerciale internaționale, într-un mediu de afaceri global și european deosebit de dinamic și concurențial.

Conceptele și termenii importanți din capitole sunt rezultatul unei bibliografii relevante din literatura română și străină de specialitate recomandată studenților precum și celor interesați de cunoașterea și aplicarea în practică a tehnicilor operațiunilor de comerț exterior. Ele încurajează discuțiile despre afacerile internaționale și permit înțelegerea și aplicarea cunoștințelor dobândite.

Tehnica operațiunilor de comerț exterior este deosebit de utilă studenților, tuturor practicienilor care doresc să promoveze afaceri economice interne și internaționale. Această lucrare este susceptibilă de îmbunătățiri și de aceea sugestiile și observațiile care se vor face au rolul de a contribui la o mai bună structurare și abordare a problemelor prezentate.

Prof.univ.dr. Ion Roșu-Hamzescu

CAPITOLUL I

TRANZACȚIILE COMERCIALE ÎN CONTEXTUL MEDIULUI DE AFACERI GLOBAL ȘI EUROPEAN

1. Importanța tranzacțiilor comerciale internaționale și a investițiilor în contextul globalizării economiei mondiale

O trăsătură caracteristică a evoluției **mediului de afaceri la scară mondială** – în a doua jumătate a secolului al XX-lea – a constituit-o tendința de trecere de la internaționalizare la globalizarea vieții economice. Această tendință s-a înscris și în domeniul tranzacțiilor comerciale (expansiunea comerțului mondial), al investițiilor în străinătate (internaționalizarea producției), al structurilor organizaționale de afaceri (internaționalizarea firmei).

În ultimele două decenii ale secolului trecut și primii ani ai secolului al XXI-lea, sub influența a numeroși factori de natură economică, tehnologică și politică, procesul internaționalizării a intrat într-o nouă etapă, cea a emergenței unei economii globale, întemeiată pe un sistem de interdependențe transnaționale în comerț, producție, servicii și în domeniul financiar.

Economia mondială actuală studiază ansamblul legăturilor dintre economiile naționale, realizate prin comerțul cu bunuri și servicii, fluxuri monetare și investițiile reciproce. Ea se caracterizează printr-o nouă bază tehnologică, prin extinderea și intensificarea tranzacțiilor comerciale internaționale, modificarea raporturilor de forțe în plan economic și politico-militar și o nouă modalitate de definire a relației dintre național și internațional.

Dezvoltarea relațiilor economice pe plan mondial și crearea unui mediu de afaceri internațional s-au realizat pe seama a două mari procese: creșterea comerțului mondial și dezvoltarea rapidă a investițiilor în străinătate.

Comerțul internațional a cunoscut, în ultimele două decenii, o expansiune puternică și aproape neîntreruptă, devansând atât creșterea producției industriale, cât și a PIB pe plan mondial. Astfel, în perioada 2000-2009, creșterea medie anuală a exporturilor de mărfuri a fost de 3 %, comparativ cu o creștere a producției, mai mică de 1,5 %, iar PIB a avut o creștere anuală de 2%. Aceasta înseamnă că, pentru țările lumii, o parte mai mare a producției se realizează pe seama exporturilor și importurilor, că interdependența dintre economiile naționale în domeniul productiv și comercial s-a intensificat.

Accentuarea interdependențelor internaționale prin intermediul fluxurilor comerciale rezultă dintr-o mutație majoră, care a avut loc în domeniul comerțului mondial: trecerea de la structuri de raporturi de tip produse de bază contra produse manufacturate (interdependențe intersectoriale, specifice primei jumătăți a secolului), la structuri de tipul produse manufacturate contra produse manufacturate (interdependențe intrasectoriale) și apoi la schimbul de produse în cadrul unor

ramuri și subramuri ale industriei sau în cadrul unor grupe de produse (interdependențe intra-industriale). Dezvoltarea comerțului intra-industrial reflectă *procesul de adâncire progresivă a diviziunii internaționale a muncii* în deceniile de după încheierea ultimei conflagrații mondiale.

Pe de altă parte, datele statistice privind distribuția geografică a comerțului mondial arată că *procesul internaționalizării nu s-a desfășurat în mod omogen* în ansamblul economiei mondiale. Într-adevăr, în anul 2009, ponderea diferitelor grupe de țări în comerțul internațional a fost următoarea: țări dezvoltate aproximativ 61 %, țări în curs de dezvoltare 35 %, țări cu economie de tranziție peste 1 %. Decalajul dintre grupele de țări este și mai accentuat dacă ne referim la schimburile în domeniul produselor manufacturate / produse industriale; în acest caz, cifrele respective sunt următoarele (pentru export): țări dezvoltate 78 %; țări în curs de dezvoltare 20 %; țări în tranziție 2 %.

Prin urmare, procesul internaționalizării s-a realizat integral pe glob, manifestându-se o concentrare puternică a interdependențelor între țările dezvoltate, în speță în cadrul „triadei“ SUA – Europa Occidentală – Japonia. Ponderea primelor trei economii în comerțul mondial a fost, în anul 2009, următoarea: Europa 42 %; Asia 26% și America de Nord 17%.

Dezvoltarea relațiilor comerciale internaționale în perioada contemporană a fost rezultatul a numeroși factori, între care amintim:

Progresul tehnic, cu un impact direct și asupra comerțului internațional. Dacă, încă din anii '60 se vorbea despre trecerea de la societatea industrială la societatea post-industrială, abia în ultimele două decenii, natura și contururile acesteia din urmă s-au realizat. În domeniul economic, acestea sunt sintetizate în sintagma „*economia informațională*“, care se bazează pe tehnologii noi.

Progresul tehnic, determină în mod direct adâncirea diviziunii internaționale a muncii, aprofundând și mai mult specializarea de tip intra-industrial și intra-produs; pe de altă parte, acest impact este limitat la țările și zonele în care se afirmă și se valorifică avansul tehnologic. Cu alte cuvinte, *comerțul internațional se extinde și se adâncește acolo unde și în măsura în care există condiții pentru manifestarea progresului tehnic. Pe de altă parte, dezvoltările tehnologice actuale, îndeosebi în domeniul industriei prelucrătoare, tind să modifice premisele competitivității în afacerile internaționale.* Ca atare, țările care se bazează pe exporturi industriale intensive în manoperă riscă să piardă, în termeni de poziție competitivă, în noile condiții de pe piața mondială. Totodată, industria materialelor noi îndeapărtează limitele naturale ale creșterii și reduc renta asociată unor produse considerate ca nereproductibile.

Creșterea accentuată a comerțului internațional, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, s-a datorat **tendințelor de impunere a liberalismului**. Performanțele economice obținute de țările occidentale prin promovarea economiei de piață și, în contrast, falimentul economiei de comandă la sfârșitul anilor '80, au reprezentat un argument hotărâtor pentru liberalism, ca politică și doctrină economică.

Dezvoltarea rapidă a comerțului internațional a fost favorizată de orientarea liberschimbistă a politicilor comerciale în principalele țări participante la piața

mondială. Totodată, urmând exemplul exportatorilor de succes din Asia de Sud-Est (Japonia, Coreea de Sud, Taiwan etc.), un număr tot mai mare de țări în curs de dezvoltare au adoptat strategii de creștere economică bazate pe stimularea exportului.

Un rol esențial în eliminarea barierelor tarifare și netarifare din calea comerțului internațional a revenit GATT/OMC. În schimb, Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), organism care și-a propus să contribuie la instaurarea unor relații mai echitabile între Nord și Sud și să promoveze un comerț internațional pus în serviciul creșterii și dezvoltării, a intrat, după o perioadă de intens militantism, în anii '70, într-un persistent con de umbră.

*Liberalizarea comerțului în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, se evidențiază prin următoarele **trăsături distinctive**: aceasta are ca punct de plecare „centrul” dezvoltat al economiei mondiale; constituie o tendință dominantă la scară mondială, chiar dacă elemente de protecționism se întâlnesc atât în relațiile Nord-Nord, cât și în cele Nord-Sud; are o bază instituționalizată la nivel mondial, reprezentată în principal de OMC și alte organisme de vocație globală sau regională; se aplică nu numai în domeniul relațiilor comerciale, ci și în cel al relațiilor financiare internaționale.*

Un alt factor care contribuie la dezvoltarea comerțului internațional, îl reprezintă **procesele de integrare economică regională**. Dacă aceste procese s-au derulat în diferite forme și cu diferite intensități atât în lumea dezvoltată, cât și în regiuni din „lumea a treia”, cazul cel mai semnificativ îl reprezintă integrarea țărilor din Europa în cadrul *Uniunii Europene*.

Organizația integraționistă europeană a dovedit, într-o perioadă istorică scurtă, o deosebită capacitate de antrenare de noi membri, ceea ce reflectă tendința de extindere a proiectului la scară continentală. Mai mult, performanțele Uniunii Europene demonstrează însă adâncirea progresivă a integrării în spațiul intra-comunitar și, în paralel, *creșterea rolului Uniunii de centru de putere economică și comercială în economia mondială*. Datele statistice confirmă cele de mai sus. Astfel, ponderea Uniunii Europene în comerțul mondial a fost de 42,1% în 2006 și de 66,7% în 2009, iar comerțul cu produse a UE a fost de 43% din comerțul mondial.

În ceea ce privește **investițiile în străinătate**, putem aprecia că acestea se deosebesc de comerțul internațional prin mai multe aspecte. Dacă relațiile comerciale presupun interdependență între părți în domeniul relațiilor marfă-bani (aprovizionare-desfacere), **investițiile în străinătate** creează și dezvoltă raporturi directe în domeniul producției. Din punct de vedere economic, o investiție în străinătate implică o opțiune pentru internaționalizarea activității economice, în speță, a producției de bunuri și servicii.

Analizând *investițiile externe* directe observăm că acestea *presupun implicarea investitorului în managementul firmei din țara gazdă, participarea acestuia la partajarea profiturilor și riscurilor afacerii*. Aceasta se poate realiza fie prin fondarea unei firme noi, fie prin cumpărarea unui pachet de acțiuni la o firmă din

țara străină. În mod convențional se consideră că achiziția unei cote de peste 10% din capitalul social al unei firme străine reprezintă o investiție directă.

Dacă operațiunile comerciale se bazează pe relația de tip debitor-creditor, *investițiile străine duc la stabilirea între parteneri a unor raporturi bazate pe spiritul de asociere*. Partenerii sunt asociați, nu vânzători sau cumpărători, și au în cadrul firmei o poziție determinată, în principiu, de cota deținută în capitalul social. Ca atare, relațiile de afaceri nu au un caracter intermitent sau strict limitat în timp, ci tind să capete un caracter de permanență și durabilitate.

În ultimele decenii, investițiile străine directe (ISD) au cunoscut o dinamică accentuată. Acestea au atins, în 2009 circa 1 122 de miliarde USD, față de numai 57 miliarde USD în 1982, remarcându-se tendința de concentrare a ISD în centrul dezvoltat al lumii, îndeosebi în cadrul „triadei“ SUA, Europa Occidentală și Japonia.

Între comerțul internațional și investițiile în străinătate există o relație complexă: exportul de mărfuri poate reprezenta o primă fază într-o expansiune internațională care duce la ISD; după cum, investițiile străine pot stimula relațiile comerciale dintre țara de origine și țara receptoare a investițiilor.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, procesul de accentuare a interdependențelor economice s-a desfășurat în mai multe etape: anii '50–'70, caracterizați prin expansiunea comerțului internațional; **anii '70–'80**, în care relațiile financiare internaționale capătă o importanță deosebită; **anii '90**, în care are loc trecerea de la internaționalizare la globalizare în economia mondială.

O serie de aspecte ale vieții social-economice din zilele noastre reflectă procesul globalizării: natura globală a științei și tehnologiei: chiar dacă sursele principale ale progresului tehnic sunt concentrate în lumea dezvoltată, cercetarea științifică se bazează pe resurse globale, iar punerea în aplicare a tehnologiei vizează scopuri globale; **marketingul global: strategia de marketing a firmelor** răspunde cerințelor globalizării și promovează acest proces (mărcile universale, „localizarea“ consumului, cultura publicității etc.); **sistemul financiar mondial**: economia „simbolică“ mondială se bazează pe o rețea care implică, la scară globală, instituțiile bancare și agenții pieței de capital, organisme de reglementare naționale, organismele financiare internaționale etc.; **infrastructura de comunicații**: progresul tehnic a permis perfecționarea sistemelor de comunicații materiale (transporturi), realizarea unei acoperiri mass-media la scară mondială (CNN) și, mai ales, instituirea unei rețele globale de transmitere/recepție a informațiilor (INTERNET); **cadrele instituționale mondiale**: o serie de organizații de natură guvernamentală (sistemul ONU) sau neguvernamentale (ONG) promovează dezbaterile și acțiunile care privesc problematica globală: poluarea, criminalitatea, subdezvoltarea etc.

Principalele procese economice care susțin tendința globalizării se manifestă în domeniile producției și serviciilor (în principal, financiare); iar forța promotoare fundamentală este societatea multinațională.

Sub impactul factorilor determinanți ai procesului internaționalizării – *s-a produs o extindere treptată a diviziunii internaționale a muncii*, cu tendința

constituirii unui **sistem de interdependențe la scară globală**. Chiar dacă în anii postbelici s-a delimitat o zonă de mare concentrare a schimburilor – „triada“ – în rețeaua diviziunii mondiale a muncii au fost atrase progresiv noi state și grupări de state: *noile țări industrializate*, iar, în ultimul deceniu, *țările din Europa Centrală și de Est*. Această stare de lucruri demonstrează că globalizarea are ca rezultat formarea unei economii mondiale care comportă specificități regionale.

Procesul globalizării este stimulat și de faptul că în prezent tot mai multe firme și, în primul rând, **societățile multinaționale**, adoptă strategii de afaceri care vizează direct mediul global, piața mondială în ansamblu. În cadrul acestor strategii, se practică diferite forme de tranzacții internaționale – din categoria comerțului, a cooperării sau formelor de implantare – sau combinații ale acestora.

Globalizarea este stimulată și de **efectele de creare de comerț** pe care le generează diferitele grupări integraționiste regionale sau aranjamente instituționale bi- sau multilaterale. Aceasta are loc în condițiile în care se manifestă o puternică tendință de fond spre globalizare, toate zonele de concentrare regională a comerțului sau aranjamentele internaționale menite să stimuleze competitivitatea firmelor tind să fie atrase în circuitul comercial mondial și să fie subordonate trendului dominant.

Rolul esențial în globalizarea economiei mondiale îl constituie **societățile multinaționale**. După datele disponibile la sfârșitul ultimului deceniu al secolului al XX-lea și începutul primului deceniu al secolului al XXI-lea, în medie, 45% din vânzările totale ale societăților multinaționale sunt reprezentate de exporturi; aceste societăți controlează aproape în totalitate comerțul internațional cu produse de bază; iar piețele produselor finite industriale sunt în cea mai mare parte globale (în speță electronica, principala industrie motor în sistemul productiv actual). Pe de altă parte, de peste două decenii, o cotă substanțială din exporturile țărilor dezvoltate (peste 50% din exporturile americane, aproape 80% din cele britanice) și ale noilor state industrializate (peste 90% pentru Singapore, peste 40% pentru Brazilia) sunt generate de societățile multinaționale. De unde și concluzia că „*economia mondială se formează deci prin procesul globalizării piețelor*“. Iar acest proces este comandat de către societățile multinaționale.

Dacă dezvoltarea comerțului internațional reflectă procesul de extindere a diviziunii internaționale a muncii și de globalizare a piețelor, *creșterea deosebită a importanței comerțului intra-industrial (în cadrul unor subramuri industriale, al unor grupe de produse sau intra-produs) exprimă procesul de adâncire a diviziunii internaționale a muncii*. Acestui proces îi corespunde o tendință de integrare mondială a producției, care este generată și controlată de societățile multinaționale. Cota din producția internaționalizată (aproximată pe baza volumului activităților societăților multinaționale în țara lor de origine și a vânzărilor filialelor lor în străinătate) atingea în 2001, 35% din PNB pentru SUA, 24% pentru Japonia și 42% pentru Olanda.

Principalele mecanisme de internaționalizare și globalizare a producției sunt reprezentate de: valorificarea productivă a unei tehnologii în străinătate prin licențiere sau alte forme de transfer de tehnologie către societăți mixte, filiale sau